SOCIETAS EUROPEANA NUMISMATICA · JEUNESSES NUMISMATIQUES

Tijdschrift voor Numismatiek

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- & PENNINGKUNDE

VOL. XXIV Nr 9 - 1974

Redaktie : MOORS E. Oude Antwerpse baan, 161 MECHELEN

Bijdrage : Beschermend lid : 375 fr.
Lid : 250 fr. te storten aan
LE MAIRE, P., 53 de Broquevillelaan, 1200 Brussel of op P.C.R. 8460.38 van het genootschap te Brussel of via de Afdelingen

EEN ONUITGEGEVEN MUNT VAN SACHSEN-MEININGEN

Op de ruilbeurs van Tilburg van december 1972, kwamen we in het bezit van een munstuk van Sachsen-Meiningen, dat in geen enkele van de geraadpleegde katalogen staat vermeld. Het gaat hier om een 3 kreuzerstuk van 1835 van het type dat van 1831 tot 1837 werd geslagen te Saalfeld (Cr. 52, J.421, GDMK.197, Merseb.3474).

Weliswaar vermelden deze werken het jaar 1835, maar dan enkel voor de stukken met het muntmeesterteken K van Georg Krell, muntmeester te Saalfeld vanaf 1835 (ook L. Grobe geeft voor dat jaar alleen K aan). Ons stuk draagt echter het muntmeesterteken L van Georg Christoph Löwel, muntmeester te Saalfeld van 1803 tot 1835.

Voor meer inlichtingen namen we kontakt op met de volgende personen : Dr. P. Arnold (Staatliche Kunstsammlungen, Münzkabinett, Dresden), Dr. W. Grasser (München). A. Leistner (Coburg), V. Reissland (Staatliche Museen, Meiningen), W. Steguweit (Schlosmuseum, Münzkabinett, Gotha), A. Van Keymeulen (Koninklijke Bibliotheek Albert I, Penningkabinet, Brussel), en Dr. P. Volz (Münzhandlung Dr. Busso Peus Nachf., Frankfurt). Geen van de aan-

gehaalde musea of personen waren in het bezit of kenden onze munt (de collectie van het Naturwissenschaftliches Museum te Coburg kon niet ingezien worden).

Wel kwam tijdens deze kontakten naar voor, dat de Duitse specialisten er een verdeelde mening op na hielden. De eerste mening (Dr. W. Grasser, W. Steguweit en Dr. P. Volz) houdt in dat het hier gaat om een nog niet teruggevonden stempelverwisseling, waarbij voor het jaar 1835 een voorzijdestempel van de periode 1831-34 werd gebruikt. Deze theorie zou enige steun kunnen vinden in het feit dat het stuk blijkbaar vrij zeldzaam moet zijn en ook in het feit dat tot nu toe voor het jaar 1835 enkel munten met het muntmeesterteken K zijn gevonden (nl. het 1 guldenstuk in zilver en de 6, 3 en 1 kreuzerstukken in billon).

De tweede groep (Dr. P. Arnold en A. Leistner) voelt veel meer voor een officiële slag van het stuk en komt met vrij goede argumenten voor de dag.

1. Löwel was tot in oktober 1835 muntmeester, dus iets minder dan tien maanden, in tegenstelling met Krell, die slechts een goede twee maand deze funktie heeft bekleed in dat jaar.
2. De heer A. Leistner vermeldt een verhandeling door Otto F. Müller geschreven over de munt van Saalfeld. Hierin schrijft deze auteur : « Noch aus dem Jahre 1835 haben wir meininger Münzen, die mit dem Löwelschen L, und andere, die mit dem K, dem Zeichen des neuen Münzmeisters, versehen sind... » De auteur geeft echter niet aan over welke waarden het gaat, maar het is wel duidelijk dat hij dergelijke munten moet hebben gezien.
3. Voor de zeldzaamheid geeft Dr. P. Arnold als mogelijke reden het omsmelten aan. Saalfeld was grotendeels aangewezen op het omsmelten van oudere munten om het nodige metaal te bekomen voor het vervaardigen van nieuwe munten.

Om te trachten meer klaarheid te brengen, hebben we een vergelijking gemaakt tussen de verschillende uitgiften van de jaren 1830 tot 1837. In de eerste kolom staan de gemiddelde aanmuntingen van de periode 1830-34, periode waarin Löwel muntmeester was ; in de tweede kolom de aanmuntingen van 1835 en in de derde kolom de gemiddelde aanmuntingen van 1836-37, tijdens de periode van Krell. Voor de eerste kolom zijn de jaartallen echter verschillend : het zilveren guldenstuk werd aangemunt van 1830 tot 1833, de 6, 3, 1 kreuzerstukken in billon en het 1 kreuzerstuk in koper van 1831 tot 1834 en voor de koperen 2 en 1 Pfennigstukken van 1832 tot 1833.

	1830-1834	1835	1836-1837
1 Gulden (Ag)	7.450	2.015	2.088
6 Kreuzer (Ag-Cu)	618.580	512.250	342.540
3 Kreuzer (Ag-Cu)	732.100	800.260	326.680
1 Kreuzer (Ag-Cu)	248.425	58.680	51.900
1 Kreuzer (Cu)	119.565	34.800	—
2 Pfennige (Cu)	151.380	35.520	—
1 Pfennig (Cu)	91.860	34.080	—

Men merkt onmiddellijk op dat de uitgiften voor de Gulden, 1 Kreuzer (Billon en koper), 2 en 1 Pfennig, merkelijk lager liggen dan voor de periode 1830-34. Deze van de Gulden en het billon 1 kreuzerstuk komen daarbij sterk overeen met de periode 1836-37. Daartegenover blijven de uitgiften van de 6 en 3 kreuzerstukken ongeveer op hun vroegere peil, dat van de 3 Kreuzer zelfs iets hoger. De koperen uitgiften van deze reeks eindigen met het jaar 1835. Alhoewel zonder muntmeesterteken, zouden we kunnen veronderstellen dat ze nog onder Löwel werden aangemunt. Tot (voorzichtig) besluit zouden we kunnen stellen, dat de hoge uitgiften voor 1835 van de 6 en 3 kreuzerstukken, er zouden kunnen op wijzen dat deze werden aangemunt zowel onder Löwel als onder Krell. Het feit dat de munten met het muntmeesterteken van Löwel zo zeldzaam zijn, zou kunnen laten veronderstellen dat ze nooit in omloop werden gebracht en werden omgesmolten. Indien dat het geval zou zijn, dan zouden de aangegeven hoeveelheden voor Krell, in vergelijking met de andere waarden, met 2/3 tot 3/4 moeten worden verminderd.

R. Dauwe.

Bibliografie

— P. Arnold, H. Küthmann & D. Steinhilber. *Grosser deutsche Münzkatalog von 1800 bis heute.* München 1970 (GDMK.)
W. D. Graig. *Coins of the World 1750-1850.* Racine 1971 (Cr.)
— L. Grobe. *Die Münzen des Herzogtums Sachsen- Meiningen.* Meiningen 1891.
— K. Jaeger & W. Grasser. *Die Münzprägungen der deutschen Staaten vor Einführung der Reichswährung.* Band 11. *Die Sächsischen Herzogtümer.* Basel 1970 (J.).
— Sammlung Otto Merseburger, *umfassend Münzen und Medaillen von Sachsen.* Albertinische und Ernestinische Linie. Leipzig 1894 (Merseb.).

MUNTUITGIFTE IN 1973 DOOR DE KONINKLIJKE MUNT VAN BELGIE

Belgie	Franse tekst	Nederlandse tekst
10 F	10.000.000	10.000.000
5 F	10.000.000	10.000.000
1 F	42.500.000	42.500.000
50 c	3.000.000	3.000.000
25 c	12.000.000	12.000.000

Groot Hertogdom			
10 F	2.275.000	1 F	800.000

BOEKBESPREKING

MUNTENBOEK — H. VERDUSSEN — ANTWERPEN 1627. Carte ou liste, contenant le prix de chacun Marcq, Once, etc...

In het kader van de muntsanering die het Spaans-Habsburgse vorstenhuis tijdens de 16de en 17de eeuw heeft doorgevoerd in de Nederlanden, vaardigde Filip IV, koning van Spanje en Graaf van Vlaanderen, op 27-3-1627 een Ordonnantie uit waarbij de gangbare munten verden gerevalueerd.

Samen met deze Ordonnantie deed koning Filip een « Lijst » drukken en uitgeven, waarin alle geldstukken en munten werden afgebeeld die destijds in omloop waren in praktisch geheel West-Europa. De « Lijst » is uitgegroeid tot een boek van meer dan 300 bladzijden waarin ongeveer 2300 munten zijn afgebeeld met beeldenaars en keerzijde. Het boek werd uitgegeven als bijvoegsel der Ordonnantie en ten gerieve van de handelaars, bankiers en overheden gedrukt en uitgegeven door de befaamde drukker-uitgever Hieronimus VERDUSSEN te Antwerpen in Maart 1627.

Dit boek was zijnertijds natuurlijk niet voor numismaten bestemd maar het bevat niettemin een buitengewone lijst van alle gouden en zilveren munten welke destijds in Europa te vinden waren. Het was, bij manier van spreken, de « Yeoman » van het begin der XVIIe eeuw.

Bij het doorbladeren stelt men vast dat sommige stukken zeer lang in omloop waren. Tussen de afgebeelde stukken bemerkt men b.v. de gehelmde leeuw van Lodewijk van Maele, de dukaten van Ferdinand van Aragon en Isabella van Castillië, de gouden pieter van Johanna en Wenceslas en nog andere munten uit de XVe en XVIe eeuw. Men vindt er ook « de daalder van de opstandige provinciën, met eenzelfde gewicht als de Filippusdaalder, en zijn onderverdelingen, de munten van de Hertog van Alençon tijdens de opstand tegen Filip II. Zelfs « ketterse » munten zijn er in afgebeeld en ze zullen zeker door de Vorst verafschuwd zijn geworden.

De uitgeverij Ros Beiaard — Muizenstraat 17 te 2000 Antwerpen, heeft deze « Carte ou Liste, contenant le prix de chacun Marcq, Estrelin & As, poids de Troyes de toute espèces d'or et d'argent deffendues, legieres, ou trop uses, & moyennant déclarees pour billon... » opnieuw uitgegeven in het oorspronkelijk formaat.

De heruitgave van dit onvindbaar boek is luxueus verzorgd, gedrukt op houtvrij getint papier met antieke waterlijnen, 120 gr en in simililederen band met goudopdruk gebonden.

Ziedaar een boek dat zeker niet ontbreken mag in de bibliotheek van de echte numismaat. Achteraan in het boek vindt men een historisch overzicht, gesteld in drie talen. (Nederlands, frans en engels).

Het belang van een dergelijk boek blijft niet enkel beperkt tot het genoegen dat men heeft bij het bekijken van de mooie afbeeldingen.

Zij zijn vooral zeer belangrijk bij de studie van de muntenomloop. Ook vindt men er tekeningen in van zeer zeldzame munten waarvan heden ten dage geen enkel eksemplaar meer bestaat.

De prijs van dit boek bedraagt 600 F. BTW incluis. Te betalen op rekening n^r^ 412/9088921-02 van uitgeverij Ros Beiaard-Kredietbank-Antwerpen of op rekening n^r^ 220/0621356-10 van de Generale Bankmaatschappij — Uitgeverij Ros Beiaard — Antwerpen, met vermelding :

uw naam en adres en « Muntenboek ».

BOEKENNIEUWS

Whitting, P. D. Monnaies byzantines (traduction française). Fribourg, Office du livre, 1972, 4°, ill., 311 p. (L'univers des monnaies).

Zeer luxueuse uitgave met 450 afbeeldingen van munten waarvan 67 in kleur. Dit werk bestaat uit twee afdelingen : in een eerste afdeling worden algemeenheden behandeld over de Byzantijnse geschiedenis, de metalen en de muntbenamingen, de muntateliers, de werken over Byzantijnse munten. In de tweede afdeling worden dan de verschillende munten periode per periode voorgesteld.

Dowle, Anthony & De Clermont, André. Monnaies modernes de 1789 à nos jours (traduction française). Fribourg, office du livre, 1972, 4°, ill., krt., 319 p. (L'univers des monnaies).

Dit werk behandelt de munten in Europa en de Verenigde Staten geslagen vanaf 1789. Het Beneluxgebied wordt uitvoerig behandeld van p. 97 tot p. 120. Geeft ook een keuzebibliografie. Dit werk is zeer luxueus uitgegeven met veel afbeeldingen in kleur.

Dietzel-Münzen-Nettokataloge.

Is een reeks werkjes die elk afzonderlijk een overzicht geven (met prijsvermelding) van de moderne munten (19de-20ste eeuw) van een bepaald land. Voor onze gebieden zijn volgende twee delen van belang :

1. DIETZEL (Heinz). Die Münzen Belgiens ab 1831. Anhang : Die Banknoten Belgiens. Nettokatalog. 2 Aufl. (gevolgd door : Die Münzen Luxemburgs ab 1849. Nettokatalog). Berlin, E. Pröh, 1970, 16°, ill., 30 p.

2. DIETZEL (Heinz). Die Münzen der Niederlande ab 1815 mit den Uberseeprovinzen ; Nettokatalog. 2. Auflage. Berlin, E. Pröh, 1973, 16°, ill., 17 p.

Hann, W. R. O. Typenkatalog dér Münzen der bayerischen Herzöge und Kurfürsten, 1506-1805. Braunschweig, Verlag Klinkhardt & Biermann, 1971, 79 p. 31 pl.

In deel I worden de munten van de hertogen van Beieren behandeld (1506-1623), in deel II deze van de keurvorsten (1623-1805).

De 31 platen met afbeeldingen maken het geheel bijzonder aangenaam om te raadplegen.

Ziegesar, Anton von. Tiermotiv Katalog. München, Battenberg, 1970, 12º, ill., 153 p. (Kleine Numismatische Bibliothek, 5).

In dit werk behandelt de auteur de munten uit de 20ste eeuw waarop dieren afgebeeld zijn. Hij rangschikt de munten per diersoort. Een keuzebibliografie maakt nader onderzoek mogelijk. Twee registers laten een vlot gebruik van dit werk toe : 1. Per land en vervolgens per diersoort ; 2. Diernamenregister. Het hier behandelde onderwerp is in kringen van muntenliefhebbers nog vrij aktueel. Vorig jaar immers richtten het penningkabinet en de Antwerpse dierentuin te Brussel en te Antwerpen een tentoonstelling in over het dier op munt en medaille.

Narbeth, Colin. An introduction to coins and medals. London, Barker, 1970, 8º, ill., 143 p.

Zeer goede inleiding voor wie een numismatische verzameling wil beginnen. Nadat eerst enkele algemene principes over het verzamelen uiteengezet zijn, worden vervolgens enkele thema's uitgewerkt : antieke munten, Britse munten (die zeer veel aandacht krijgen), Oosterse munten, Dekoraties, Medailles, Papieren geld. Een korte keuzebibliografie maakt reeds een verdere oriëntering mogelijk.

A Survey of numismatic research, 1966-1971. Edited by Paul Naster (e.a.). New York, International Numismatic Commission, 1973, 3 vol., 8º.

In drie delen worden de wetenschappelijke numismatische publikaties van de periode 1966-1971 voorgesteld en gekommentarieerd. Deel I behandelt de oudheid, deel II de middeleeuwen en de Oosterse Numismatiek, deel III de Moderne Tijden en de medailles. Elk deel bevat een register van auteursnamen. Voor de Nederlanden worden de middeleeuwen behandeld door H. Enno Van Gelder (II, pp. 63-72). Dezelfde neemt eveneens de Noordelijke Nederlanden gedurende de Moderne periode voor zijn rekening (III, pp. 182-187). Deze laatste periode wordt voor België behandeld door André Van Keymeulen (III, pp. 29-39) en voor Luxemburg door R. Weiller (III, pp. 126-127).

Artikelen in Tijdschriften

— *De Geuzenpenning*, 24, 1974, nr. 1.
— H. J. van der Wiel, De muntmeestertekens tijdens de republiek.
— Lod. S. Beuth, Het Nederlandse f 10-stuk.
— De K., Expositie van penningen te Hilversum en Den Haag.
— J. P. A. van der Vin kommentarieert het van 10 tot 16 september 1973 in de Verenigde Staten gehouden « International Numismatic Congres ».

— *De Geuzenpenning*, 24, 1974, 2.
In dit nummer bespreekt J. P. A. van der Vin de uilen op de Atheense munten. K. H. Heins stelt ons Johan H. Jorna voor, de ontwerper van de penning « Vondelparkslaper ». In deze aflevering is ten slotte nog een bewerking naar een Duitse tekst van O. Marzinek over een penning van Kálmán Renner, nl. Amadeo Modigliani opgenomen.

KRONIEK

VIJFJAARLIJKSE PRIJS VOOR NUMISMATIEK

Ter gelegenheid van de uitreiking op 2 april in de lokalen van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel van de tweede vijfjaarlijkse prijs voor numismatiek aan Philip Grierson, hoogleraar aan de universiteit van Cambridge, werd door CEN, vereniging ter bevordering van de numismatiek, aan de laureaat deze naar een ontwerp van H. Elström in brons gegoten kunstmedaille toegekend waarop wervelende zaadjes van de bergahorn de verspreiding van de numismatische wetenschap symbolizeren.

NIEUWE MEDAILLES GESLAGEN DOOR DE MUNT VAN PARIJS

Claude Aveline.

Voorzijde : Beeldenaar van de schrijver, met het inschrift : « Claude Aveline ».

Keerzijde : Compositie geinspireerd door een zijner gedichten waarvan de naam luidt : « L'oiseau qui n'existe pas » (de onbestaande vogel).

Dit werk van Bella Raftopoulou werd geslagen in zilver (585 FF) en in koper (41 FF) Diameter : 68 mm.

Stenen op rijen en gebeitelde stenen uit Bretagne.

Beeldenaar : De op rijen geplaatste stenen van Carnac. Op de afsnee : CARNAC/PIERRES LEVEES).

Keerzijde : Detail : Moeder Gods gebeiteld op een steen in een voorhistorische grafheuvel. Het inschrift : PIERRES GRAVEES, ILES DE GAVRINIS ».

Dit werk van Robert Coutre werd geslagen in zilver (242 FF) en brons (41 FF.) Diameter : 63 mm. Deze medailles werden gekozen uit een reeks waarvan de uitgifte onlangs aangekondigd werd.

Te bestellen : Administration des Monnaies et Médailles 11 Quai de Conti, Paris 6e.

MET DE TIJD MEDE

Kringen en maatschappijen.

Tijdens de zitting van de *Société royale de numismatique de Belgique*, gehouden op 22 december 1973, overhandigde haar voorzitter, Mijnheer Jean Jadot, de gulden penning van de maatschappij aan de Heer Herman Liebaers, hoofdconservator van de koninklijke bibliotheek. In zijn toespraak beklemtoonde Mr. Jadot dat het vooral te danken was aan Mr Liebaers dat de overbrenging van de instelling met al de verzamelingen naar de nieuwe gebouwen op de Kunstberg, tot een goed einde gebracht werd. Hij legde ook de nadruk op de belangrijke diensten welke door de hoofdconservator steeds bewezen werden aan de maatschappij en aan de numismatische aktiviteit. Mijnheer Liebaers bedankte op beminnelijke wijze en was uitermate verheugd met de aanzienlijke verrijking van het penningkabinet tijdens zijn ambt. Men weet dat Mijnheer Liebaers het grote huis, dat hij zo talentvol heeft beheerd, weldra verlaten zal om met de taak van Groot Maarschalk van het Hof te worden bekleed. De zitting werd vervolgens gewijd aan een punt dat voortdurend zorgen baart : het probleem van de valse stukken.

Mr Maurice Colaert werd met de taak belast het debat in te leiden en hij beschreef de essentiële elementen als volgt :

— Vooreerst het begrip van de eigenlijke numismatische valse munt, te onderscheiden van de huidige valse munten of « vals om gebruikt te worden » of van de historische imitatie, zelfs de oneerlijke.

— Vervolgens over de wettelijke bescherming : In feit beschermt de wet, de dag van vandaag, de Belgische en vreemde munten welke nog in omloop zijn, op een degelijke manier. Maar deze bescherming houdt op zodra het een biljet of munststuk betreft dat uit de omloop genomen werd.
— De genomen initiatieven terzake gelden inzonderheid in de landen : Groot Britanje, Frankrijk, Italië en de Verenigde Staten.
— Het te bereiken doel : De wet zou voor iedere muntwaarde het karakter van getuige uit het verleden moeten erkennen en een gelijkaardig stelsel moeten aanvaarden als hetgene dat in voege is voor de nog gangbare munten.

Over dit probleem zal er op 19 januari verder gedebatteerd worden.

Op de zitting waren eveneens aanwezig : de Heer Vervaeck, eerste substituut welke de procureur des Konings vertegenwoordigde, de Heer Professor Baudhuin welke reeds een studie wijdde aan hetzelfde probleem, verder een afgevaardigde van det ministerie van financiën en vertegenwoordigers van de pers.

De « Cercle d'études numismatiques » hield op 8 januari haar maandelijkse bijeenkomst in het penningkabinet. De heer Marc Bar hield een uiteenzeetting over « De God Janus op de romeinse munten ». Deze God is geheimzinnig. Ovidius merkte reeds op : men wist er bijna niets over. Maar hij komt voor op de eerste assen en op de didrachmen, hij bezat te Rome een tempel, waarvan de poorten steeds geopend bleven als de stad in oorlog was. Mijnheer Bar zocht ook nog andere antieke munten op met als beeldenaar een kop met twee gezichten Men vindt er in verschillende steden en de Kelten van aan de Donau maakten er zelfs imitaties van. Het symbolisme in verband met deze twee hoofden is moeilijk te achterhalen. De voordrachtgever heeft verscheidene hypothesen naar voor gebracht.

Mr A. Van Keymeulen heeft een eerste voordracht gehouden over de aanmunting in onze gewesten in het begin van de 18de eeuw. Zoals dikwijls, een ingewikkelde aanmunting en de weerspiegeling van een zeer duistere periode.

Ons grondgebied was inderdaad een der inzetten van de successieoorlog van Spanje dat twee troonpretendenten tegenover elkaar plaatste : Filip van Anjou die de titel voert van Filip V en Karel van Oostenrijk die zich Karel III liet noemen. Tussen hen beiden intrigeert Maximiliaan-Emmanuel van Beieren. Mr Van Keymeulen zette de eerste fase van de aanmunting uiteen, deze van Filip V te Antwerpen en te Brugge, alvoren de verovering van het noorden van het land door de troepen van Karel III. Mijnheer Colaert besprak een werk dat onlangs te Antwerpen verscheen, n.l. de reproductie van een werk dat verscheen in 1627 en meer dan 2300 tekeningen bevat over de munten van dit tijdperk.

Mijnheer M. Thirion stelde verscheidene romeinse munten met betrekking op kometen voor, een thema dat geheel in de aktualiteit staat.

INLICHTINGEN

VRAAG en ANTWOORD

GEVANGENEKAMPMUNTEN EN WERT(H) MARKEN

De Commentaren en replieken betreffende « Sennelager » en « Wert Marke » zijn zo menigvuldig en verrasten ons aangenaam dat de numismaten zich ook kunnen interesseren voor medailles en mereaux.

Wij willen niet nalaten hiervoor nog een allerlaatste bijdrage te publiceren, te meer daar zij komt van een goede medewerker aan het bulletin, De heer F. J. Bingen. Wij danken de Heer Bingen voor deze gewaardeerde medewerking, en sluiten hier deze rubriek mee af.

De verdere mededelingen over munten van het Sennelager en over Wert(h)-Marken geeft mij aanleiding tot het maken van enkele nadere opmerking. De mededeling van de heer Kowalski, dat Werth-Marken van oudere datum zouden zijn dan Wert-Marken behoeft enige aanvulling. Met zekerheid kan worden gezegd, dat stuk met Wert-Marke vervaardigd werden na circa 1910, toen in de duitse spelling de letter « h » uit deze woorden verdween (bv. ook uit T(h)aler. Het omgekeerde echter behoeft niet altijd het geval te zijn. De fabrikanten van deze stukken (L. Chr. Lauer en anderen) hadden na genoemde datum nog vrij grote voorraden van de oude stukken en zij hadden ook de stempels nog. Toen er in het begin van de eerste wereldoorlog een grote vraag naar Wertmarken kwam werd de oude voorraad opgemaakt en werden ook de oude stempels weder in gebruik gesteld. Dit nu is met name ook het geval geweest met de stukken voor het Sennelager uit Paderborn, waar door de fabrikant tezelfde tijd stukken met Werth- en met Wert- werden geleverd, alle geslagen in zink. Van de oude stempels zijn bekend de 1, 5, 10 en 25 Pfenning en van de nieuwe stempels de 5, 10 en 25 Pfenning. Deze stukken komen ook verkoperd en vernikkeld voor. Met de nieuwe stempels werden daarna ook nog ijzeren munten van 5 en 10 Pfennig vervaardigd. Iets later werd een geheel nieuwe serie ijzeren munten in gebruik genomen, waarbij het woord SENNELAGER niet meer recht doch gebogen onderaan staat . Deze serie heeft deels een blanko achterzijde, deels staat daarop het waardecijfer. De waarden zijn 1, 2, 5, 10, 25 en 50 Pfennig. Als laatste munt van dit Lager is bekend een ijzeren 1 Pfennig met een diameter van 16 mm., waarop staat KL SENNE.

Ten aanzien van de Wert(h)-Marken nog het navolgende. Private munten met dit woord zijn in grote getale in Duitsland en omliggende landen gebruikt. Soms zijn zij op de voorzijde, waarop meestal in het stempel een stippellijn voorkomt voorzien van een ingestempelde naam of letters of van doorgeslagen letter(s), soms ook dragen zij

zo'n aanduiding niet. In het laatste geval zijn zij — voorzover de officiele berichten aangeven — niet in een krijgsgevangenenkamp of gevangenis gebruikt. Lezers, die zinken Werthmarken van 1 of 5 Pfennig bezitten, waar een letter W is ingeslagen of een zinken 10 Pfennig met KAN (in open letters), hebben stukken in handen, welke gebruikt zijn in het Gefangenenlager Neuenkirchen-Land. Zinken of aluminium Wert(h)-Marken (beide woorden komen hier voor) met inslag B. HÜTIG zijn gebruikt in een fabrieksgevangenenkamp te Osnabrück. Werth-Marken met de inslagen CBA, of W. G. Sch., of CV. V. Sch., of H. V. Bebber zijn gebruikt door gevangenen, die tewerkgesteld waren bij de Concordia Bergbau te Oberhausen. Ik geef maar enkele voorbeelden ; in de catalogi zijn er nog meer te vinden. Ook in militaire kantines werden Wert-Marken gebruikt, zoals bijvoorbeeld in het Unter-Offiziers Kazino 1. Werft-Division te Kiel, waar zinken stukken met de inslag U.K.I.W.D., werden gebruikt. Doch ook *buiten* Duitsland werden de Wert(h)-Marken zeer veel gebruikt. U kunt ze dan ook vinden met namen van Belgische en Nederlandse hotels en café's of met Nederlandse klinkende achternamen er in gestempeld. Tot slot nog dit, mocht u een koperen Werth-Marke bezitten met instempeling RHEINGAU, denk dan niet dat u een Duits stuk bezit, neen deze munten werden gebruikt in de Taveerne Rheingau aan de Meir nr. 1 te Antwerpen ! !

Steinhagen ligt 11 km ten zuidwesten van Bielefeld. Hier was en is nog steeds een zeer bekende brandewijnfabriek gevestigd. Schlichte was de eigenaar van een café aldaar ! F. J. BINGEN

Griekenland.

Stukken van 10 en 20 lepta in aluminium, jaartal 1973 en met gladde rand. Als beeldenaar de symbolische phoenix en het inschrift : « Royaume de Grèce ». Op de keerzijde twee dolfijnen (op het 10 lepta stuk) en een olijftak op dit van 20 lepta.

Vermits de republiek uitgeroepen werd kan men de vraag stellen of het inschrift op de voorzijde niet snel zal gewijzigd worden.

Cook Eilanden.

Nieuwe reeks met jaartal 1972 ; stukken van 1 dollar en van 50, 20, 10 en 5 cent in cupro-nikkel ; stukken van 1 en 2 cent in brons. De respektievelijke diameters zijn 39, 31, 28, 24, 19, 21 en 17 mm.

Al deze stukken hebben als beeldenaar het borstbeeld van koningin Elisabeth II.

De keerzijde van het 1 dollarstuk draagt het beeld van de Polynesische God, Tangaroa. Het oorspronkelijk beeld dat als model gediend heeft werd onlangs openbaar geveild te Londen en werd toegewezen voor een bedrag van 44.000 pond of 4.200.000 belgische

frank. De keerzijden van de andere stukken dezer reeks vertonen dieren of planten.

Maagdeneilanden.

Eerste aanmaak van dit grondgebied, met jaartal 1973, volledige reeks met 1 dollar en 50, 20, 10, 5 en 1 cent. Al deze stukken vertonen als beeldenaar het borstbeeld van koningin Elisabeth II. De keerzijden zijn verschillend, op ieder is een andere vogel afgebeeld. Een mooie reeks voor hen die het thema « dieren op munten » verzamelen.

Indië.

In het kader van het FAO plan, liet Indië 3 stuks met het jaartal 1973 aanmaken : twee in zilver 500/1000 met een faciale waarde van 20 en 10 roepie en een diameter van 44 en 39 mm. Een stuk van 50 paisa in cupro-nikkel van 24 mm. Deze drie stukken zijn van hetzelfde type ; een der beeldenaars draagt het motto : « Verbouw meer voedsel » met rondom twee aren.

Israël.

Naast de bijzondere stukken, van aard om al diegene welke deze uitgiften trachten bij te houden af te schrikken, heeft Israël een nieuwe manier gevonden om zijn doorgaans prachtige munten in de smaak van de verzamelaars te doen vallen. Ter gelegenheid van de 25 jarige stichting van de staat Israël werden, met jaartal 1973, 100.000 bijzondere reeksen van de gangbare munten uitgegeven : deze 6 stukken verschillen van de normale munten door het aanbrengen van een bijkomend merkteken (Davidster) en een toegevoegd inschrift in het hebreeuws. Bovendien zijn de twee stukken van 5 en 10 agorot (normaal in messing geslagen) ditmaal vervaardigd in Cupro-nikkel. Het hoeft geen betoog dat deze stukken nooit in de omloop zullen geraken.

Liberia.

Een nieuwe reeks munten van 1 cent tot 1 dollar, van het type der voorgaande jaren wordt terug uitgegeven met het jaartal 1973, maar zij bevat een aanvullend stuk van serieuze afmeting : 42 mm diameter. Het is een stuk van 5 dollar in zilver 900/1000 ; wij wedden dat het weinig zal te vinden zijn in de omloop. Als beeldenaar vertoont het een olifant met een zijner poten op de kaart van het land.

Maleise—Federatie.

Ter gelegenheid van de eerste verjaring van het statuut van Kuala Lumpur, hoofdstad van het land, heeft dit land een stuk uitgegeven

met jaartal 1972 (feitelijk werd het eerst aangemaakt in 1973) in cupro-nikkel ter waarde van 1 dollar - diameter 33,3 mm, gewicht 16,938 g. Het inschrift op de beeldenaar, in grote letters de naam « Kuala Lumpur ».

Polen.

Uitgifte van een 10 zloty stuk in cupro-nikkel, jaartal 1972, diameter 28 mm, 9,2 g, ter gelegenheid van de 50e verjaardag van de stichting der havenstad Gdynia. Als beeldenaar de Poolse adelaar, op de keerzijde een inschrift gewijd aan deze herdenking.

Singapore.

Herdenkingstuk betreffende de SEAP spelen (South East Asia Peninsula) welke om de twee jaar gehouden worden. Waarde : 5 dollar, zilver 500/1000, 38 mm, 25 g, jaartal 1973. Als beeldenaar : Wapenschild van het land, de keerzijde toont het stadium van Singapore.

Tsjechoslowakije.

Stuk van 50 korun, in zilver 700/1000, diameter 31 mm, 13 g, werk van David Frantisek, geslagen ter gelegenheid van de 25e verjaardag der stichting van de volksrepubliek (1948-1973). Beeldenaar : het nationaal zinnebeeld, op de keerzijde : een compositie bestaande uit een grote ster, de hamer en sikkel, een tandwiel, de vorm van een fabriek en een gewapende arbeider. Stuk van 50 korun, jaartal 1973, in zilver 700/1000, 13 gram, 31 mm diameter met versierde rand. Als beeldenaar het borstbeeld van Josef Jungmann, Tsjechisch schrijver en taalkundige, overleden in 1817 en waarvan de 200e verjaring zijner geboorte herdacht wordt.

Thailand.

Stuk van 5 baht met jaartal 1973 in cupro-nikkel, 8,63 g. De beeldenaar toont het borstbeeld van de koning, naar rechts kijkend. Het stuk heeft de vorm van een veelhoek met 9 zijden.

Trinidad en Tobago.

Herdenking van de 10 jarige onafhankelijkheid door de uitgifte van een reeks van 8 stukken als volgt : 1,5, 10, 25, 50 cent en 1, 5 en 10 dollar. De kleine waarden zijn dezelfde als de gangbare munten, maar met een aanvullende melding van de verjaring. De grotere stukken (1, 5 en 10 dollar) zijn nieuwe creatie's. Men mag aannemen

dat de 2 grootste stukken, geslagen in zilver 925/1000, weinig in omloop zullen komen.

Joegoslavië.

Aanmaak van een stuk van 1 dinar, 22 mm-4 g, jaartal 1973, gladde rand, legering van koper, nikkel en zink (750, 120 en 180).
Als beeldenaar : de wapenen van het land. Op de keerzijde, groot cijfer 1, sterren, laurier- en eikenbladeren en het jaartal 1973.

Zaïre.

Stuk van 20 makuta (er zijn 100 makuta in een zaïre) in cupronikkel, diameter 31 mm, kartelrand.
Als beeldenaar : borstbeeld van president Mobutu en het inschrift « Banque du Zaïre ».
Op de keerzijde : waarde, jaartal (1973) en het symbool van de partij, een zwaaiende hand met brandende fakkel.

Pseudo-munten.

Het aanmaken van munten met uitsluitend als doel de staatskas van het uitgevende land te spijzen (met de lieve centen van de verzamelaars) gaat steeds verder. Men mag dus aannemen dat nog steeds voldoende verzamelaars in de val zullen trappen.
Onder de laatst uitgegeven stukken vermelden we :
Bulgarije : zilverstuk van 5 leva, 31 mm, 20,5 g, ter herdenking van Vasil Lewski (1837-1873), verzetstrijder tegen de Turkse bezetter, die terdood veroordeeld en terecht gesteld werd.
Salvador : Aanmaak van een reeks bestaande uit 4 gouden munten van 200, 100, 50 en 25 colon en 2 zilverstukken van 5 en 1 colon.
Hongarije : Aanmaak van twee zilverstukken respektievelijk van 100 en 50 forint, ieder op 30.000 eksemplaren en 6.000 in gepolijste stempel, ter ere van de schrijver Petofi Sandor, ter gelegenheid van de 125e verjaring van de Hongaarse revolutie in 1848.
Cook eilanden : aanmaak van een 2 dollar zilverstuk. 39 mm diameter, ter herdenking van de 20e verjaardag der kroning van koningin Elisabeth.
Dit stuk is verkrijgbaar tegen de prijs van 16 dollar voor een « proefslag » en 11 dollar voor de gewone slag wat voor het laatste stuk reeds 5 X meer is dan de faciale waarde. Wat hiervan te denken ?
Paraguway : Deze Zuid Amerikaanse republiek heeft gelijktijdig zes munten uitgegeven van dezelfde afmetingen (40 mm diameter) hetzelfde gewicht (25 g) en dezelfde faciale waarde (150 guaranies) geslagen in rein zilver en ter herdenking van ... de olympische spelen in Munchen !

INTERNATIONALE RUILBEURZEN

HASSELT

De zevende internationale numismatische dag zal doorgaan op **zondag 13 oktober 1974 te Hasselt** in de grote balzaal van het Cultureel Centrum, Kunstlaan 5, van 9 u. tot 19 uur.
Secretariaat : VAN DEN BRANDEN J., Martelarenlaan 44/2, 3500 Hasselt.

TIENEN

De **Algemene Vergadering van het E.G.M.P.** zal dit jaar plaats vinden te Tienen. Aangezien deze afdeling zich steeds inspant om regelmatig een volwaardige ruilbeurs tot stand te brengen zal de Alg. Verg. **Op 11 november** dan ook op verzoek van de afdeling Tienen op dezelfde dag ingericht worden, voorafgaandelijk aan deze internationale ruildag.
Secretariaat : A. DEWIL, Viandenstraat 9, 3300 Tienen.

Wij rekenen op een goed gehoor en op een grote vertegenwoordiging van alle afdelingen. Voor deze gelegenheid wordt een penning aangeboden aan 300 fr (beperkte oplage).

LEUVEN

Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van « NUMISMATICA » Leuven zal er een grote *muntententoonstelling* gehouden worden op zaterdag 14 december 1974, welke een GROTE INTERNATIONALE RUILBEURS voorafgaat op **zondag 15 december 1974.** Deze twee grote gebeurtenissen zullen doorgaan in de gemeentelijke feestzaal HET BAD, Martelarenlaan te Kessel-Lo.

Tafels : G. Zaman. P. Nollekensstraat, 80 3200 Kessel-Lo. Tel. : 016/223255.

PARIJS

Elfde internationale ruilbeurs, ingericht door Société Numismatique de Paris et sa Région, op **zaterdag 12 oktober 1974 van 9 u tot 18 uur.** Hotel Lutetia, Boulevard Raspail 47 Parijs.
Grote tafels (2 m × 0,84) aan 250 fr.
Secretariaat : Mw Roger CHARTON, rue Désiré Charton 1 te 93100 Montreuil. Tél. 287 0093 (na 18 uur).

INTERNATIONALE VEILING

26 oktober 1974, van 9,30 uur tot 17 uur. Rubenshof, Groenplaats 9 Antwerpen (Parking in de Building G.B.).
Middeleeuwse- en moderne munten. Katalogus + lijst met de behaalde prijzen aan 50 frank zal aan al de leden toegezonden worden.

***

CULTURA · WETTEREN